

Проф. д-р Весна Стефановска¹

**ПОЛИЦИСКА СТАТИСТИКА ЗА КРИМИНАЛОТ:
ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАПИ ВО ОДНОС НА НИВНАТА РЕФЛЕКСИЈА НА
РЕАЛНИОТ КРИМИНАЛ**

1.02 Прегледна научна статија
УДК 343.143:343.139(497.7)
343.143:[343.132:347.963(497.7)]

Апстракт

Полициските статистики за криминалот се значајни бидејќи тие се показател за состојбата со вкупниот криминал во една земја и служат за следење на неговата динамика, за бележење и претставување на неговите феноменолошки карактеристики, како и за прогнозирање и откривање на криминалот. Тие, исто така, се показател за улогата на полицијата во откривање, расветлување и спречување на криминалот, а имаат големо значење во планирањето и програмирањето на превентивните активности. Но, тие може да помогнат во остварување на наведените цели, под претпоставка дека се „точни, доверливи и израз на вистински пријавениот и евидентиран криминал“ од страна на полицијата. Имајќи го предвид тоа, темите за вредноста, објективноста и корисноста на статистичките податоци не останала надвор од теоретските перспективи и истражувања на различните теоретски правци во криминологијата. Определени автори ја возвишуваат и ја апсолутизираат, а други сметаат дека таа нема значење во разбирањето на криминалитетот. Меѓутоа, постои трето стојалиште, според кое статистичките податоци може и треба да се користат во криминолошките истражувања, меѓутоа со нужна претпазливост во врска со нејзината ограниченост и грешките што може да се појават. Во поглед на конкретните криминолошки правци, позитивистите, конструктивистите, радикалните криминолози, како и левите реалисти се издвојуваат во објаснувањата за значењето на статистичките евиденции на криминалот, кои ќе бидат елаборирани во трудот.

Клучни зборови: полициска статистика, криминал, позитивизам, конструктивизам, лев реализам

1. ВОВЕД

Прашањата: Што е криминал? Кои активности се криминални активности? или што претставува кривично дело? се истите прашања за кои дебатата постојано тече во рамките на научната криминолошка и кривичноправна заедница. И проблемот не е во тоа што постои несогласност меѓу научниците за можните одговори, ниту, пак, проблемот е во тоа што има различни сфаќања за тоа што претставува криминал. Дури и посакувани се различните мислења и ставови, постојаните предизвици и надмудрувања, истражувањата и дебатите за криминалот, со цел науката постојано да се развива. Затоа, и за криминологијата се вели дека е наука, не толку за да ги открие причините, колку за да го разбере криминалот низ времето и во даден општествен и

---

¹ Вонреден професор, Факултет за безбедност – Скопје.

политички контекст, бидејќи тој е динамична појава, подложна на карактеристиките на времето, состојбите и условите во кои се појавува.

Без оглед на различните пристапи во дефинирањето на криминалот и без оглед на големиот број критики на неговата нормативна дефиниција (*кривично дело е секое човеково дејство што е забрането со кривичниот закон и за кое следува соодветна кривична санкција*), особено затоа што таа е предмет на одлука на доминантна владејачка структура, која одлучува што е криминално и казниво поведење, сепак нормативната дефиниција е основата од која се тргнува при истражувањата за криминалот. Таа е основа за мерење, квантифицирање, споредување, прикажување, како и за прогнозирање на криминалот во едно општество, иако постојат одредени разлики и неусогласености при определувањето и инкриминирањето на кривичните дела во националните законодавства. Затоа, доколку се согласиме дека преку бројот на пријавените кривични дела може да се прикаже состојбата со криминалот, тогаш прво треба да се направи увид во полициските статистички евиденции за криминалот, бидејќи се најблиску до реалниот криминал (имајќи ја предвид и темната бројка, односно бројот на извршени, но неоткриени кривични дела, како и бројот на оние дела што се гонат по приватна тужба, бидејќи тие не се дел од официјалните полициски статистики).

Имајќи го предвид тоа, полициските статистики за криминалот се значајни бидејќи тие се показател за состојбата со вкупниот криминал во една земја и служат за следење на неговата динамика, за бележење и претставување на неговите феноменолошки карактеристики, како и за прогнозирање и откривање на криминалот. Тие, исто така, се показател за улогата на полицијата во откривање, расветлување и спречување на криминалот, како и на одредени облици на криминал, на одредени места и сторители, а имаат големо значење во планирањето и програмирањето на превентивните активности. Статистиките на криминалот претставуваат и основа за аналитичко-истражувачка работа, не само на полицијата, туку и на академската заедница и други истражувачи што се занимаваат со анализа на криминалот. Но, тие може да помогнат во остварувањето на наведените цели, под претпоставка дека се *точни, доверливи и израз на вистински пријавениот и евидентиран криминал*, како од страна на полицијата, така и од страна на одлуките на другите полициски служби при евидентирањето и прикажувањето.

Оттука, полициските статистички евиденции се резултат на процес на евидентирање, селекција и одлучување на повеќе субјекти во рамките на полициските служби. Тој процес е мошне значаен со цел да се согледаат точноста, доверливоста и објективноста на статистичките податоци за криминалот. Во тој дел треба да се прави разлика меѓу *пријавен криминал во полиција* (од граѓани или преку непосредно забележување на некое дело од полицијата) и *евидентиран криминал* од страна на полицијата, кој потоа станува дел од полициските статистики. Тој процес, од пријавување до евидентирање, е предмет на полициско одлучување и дел од полициската дискреција за тоа кои пријавени дела ќе се евидентираат како кривични дела и под која норма од Кривичниот законик ќе бидат подведени. Бидејќи, фактот дека одредено дело е пријавено, не значи дека ќе биде евидентирано како кривично дело. Потребно е да се преземат одредени чекори пред пријавеното дело да стане статистичка бројка. Во врска со тој процес, во стручната литература се препознаваат повеќе истражувања.

1.1. Одредени истражувачки резултати

Начинот и процесот на полициско евидентирање на криминалот се предмет на повеќе истражувања во светот. Во таа насока, имајќи предвид дека полициските

статистички податоци за криминалот се производ на полициски практики за негово евидентирање, денес сè повеќе меѓу научните работници постои став дека не е можно да се постави објективна и точна слика за актуелната состојба со криминалот во едно општество. Притоа, се констатира дека врз процесот на одлучување влијаат повеќе фактори од различна природа. На пример, Колеман и Моњихан (Coleman & Moynihan, 1996) зборуваат за повеќе фактори што ги поврзуваат со општествениот и политичкиот контекст, организацискиот и ситуациониот контекст.

Под *општествен и политички контекст* подразбираат дали стапката на криминал претставува политичко прашање и предмет на политички притисок. Оттука, некои истражувања покажуваат дека делата поврзани со дрога, проституција и коцкање се многу чувствителни за полициска акција. Или дека полициските службеници чувствуваат одредени притисоци да ги „наштелуваат“ бројките за криминалот за да задоволат нечии политички интереси или за да покажат добра слика за полицијата и за нејзината ефикасност. Под *организациски контекст*, истражувачите подразбираат фактори поврзани со организацијата и капацитетите на полицијата, како што се работни практики и персонал, степен на професионализација на полициското одделение и слично. Под *ситуациони контекст* се подразбираат одредени карактеристики на пријавените дела, нивната сериозност и тежина, карактеристики на пријавувачот, сторителот, жртвата и слично.

Имајќи го предвид влијанието на одредени фактори, истражувањата покажуваат дека полициските податоци за криминалот се сомнителни и се предмет на манипулативни практики. На пример, одредени податоци покажуваат дека бројот на пријавени дела е пропорционален со бројот на полициски службеници на еден сектор (или во една полициска станица). Доколку има повеќе полициски службеници, бројот на пријавен и евидентиран криминал е поголем, и обратно (Marvell & Moody, 1996). Или, во однос на карактеристиките на средината каде што се случува криминалот, податоците укажуваат дека пријавените настани помалку е веројатно да бидат евидентирани како кривични дела во сиромашни и дезорганизирани соседства, односно каде што обемот и оптовареноста на полицијата во одредени подрачја е поголема. Од друга страна, се аргументира (Klinger, 1997) дека одредени украдени предмети се евидентираат како загубена сопственост, потешките дела се евидентираат како полесни (на пример, разбојништво како кражба) и слично. Исто така, постои теза дека зголемениот број пријавен криминал (пријавени повици во полиција) е пропорционален со бројот на евидентиран криминал. Врз основа на наведеното, главните заклучоци од повеќето истражувања се дека процесот да се одлучи дали да се евидентира еден настан како кривично дело е комплексен. Има голем број надворешни фактори што може да имаат влијание врз веројатноста еден настан да биде евидентиран како кривично дело, а дел од нив служат за целите за добивање подобри стапки на откривање и расветлување на криминалот од страна на полицијата.

Што се однесува на полициските практики и политики за регистрирање на пријавените криминални настани во Република Македонија (од жртва, сведок, друг граѓанин непосредно во полициска станица или на телефонот 092 или при непосредно забележување на полицијата), полицискиот службеник проценува кои и какви податоци да внесе во својата службена белешка или записник. Потоа, тие податоци се оценуваат и се селектираат од непосредно повисокиот старешина во полициската станица, кој одлучува кои податоци да се внесат во системот на криминалистички евиденции, односно во книгата на дневни настани, како и во онлајн електронската база на податоци. Тој процес продолжува со дистрибуирање и пренесување на внесените податоци во службата за документација и обработка при Министерството за внатрешни работи. Оттаму се прават дневни, неделни, месечни и годишни извештаи и билтени, како и други

статистички прилози, прегледи и графикони. Тие се предмет на анализа како од страна на полициските служби за планирање и подобрување на нивната превентивна и откривачка функција на криминалот, така и од страна на научната и стручната заедница за истражување на криминалот.

Во таа насока, често се поставува прашањето дали зголемувањето или намалувањето на официјалните статистички податоци за криминалот се навистина резултат на зголемен криминал или се последица на специфична полициска активност. Прашањето се поставува поради фактот што тие статистики, во голема мера, зависат од квалитетот, средноста и објективноста на статистичките евиденции што се водат во аналитичките служби на органите за внатрешни работи. На пример, зголемениот малолетнички криминал може да нема значајна врска со зголемениот број криминални активности на младите. Тие може да бидат израз на промени во законот или на зголемено полициско внимание кон одредени групи поради барање на јавноста или поради одредена медиумска или политичка кампања. Исто така, според Државниот завод за статистика, забележлив е зголемен пад за над 10 000 пријавени сторители за кривични дела во основните јавни обвинителства од 2014 до 2015 година. Ваквиот пад е индикативен и често дискутиран на јавни научни и стручни собири, и затоа точноста, објективноста и доверливоста на таквите статистики треба да биде предмет на поопсежно научно истражување. Дел од таквите истражувања треба да се фокусираат на улогата на полициските службеници во евидентирањето на пријавениот криминал, бидејќи тие имаат стратешка улога во создавањето полициска статистика. Дискрецијата при евидентирањето е круцијална бидејќи неевидентираниите дела нема да бидат предмет на судска постапка. Таа дискреција е закана за валидноста на полициските статистики и за следење на временската и просторната дистрибуција на криминалот.

2. ШТО ВСУШНОСТ ПРЕТСТАВУВААТ ПОДАТОЦИТЕ ЗА ПРИЈАВЕНИОТ И ЕВИДЕНТИРАН КРИМИНАЛ ОД СТРАНА НА ПОЛИЦИЈАТА (ПЕК)?

Пријавениот и евидентиран криминал од страна на полицијата претставува вкупен број извршени кривични дела, кои се непосредно пријавени од граѓаните во полиција (телефонски или лично) или за кои се дознава преку непосредно забележување од страна на самата полиција. Притоа, стануваат дел од официјалните статистички евиденции на полицијата што се однесуваат на бројот на извршени и евидентирани кривични дела. На тој начин, тие стануваат показател за состојбата со криминалот во една земја, за неговото намалување и зголемување во одредени временски периоди, како и за неговата просторна дистрибуција. Имајќи ги предвид и другите феноменолошки карактеристики на евидентираниите кривични дела (облици, начин на извршување, карактеристики на сторител и на жртва, објект на напад, вредност на нападнатото добро и слично), полициските статистики добиваат значајна позиција во рамките на криминологијата. И покрај одредени слабости, за што ќе стане збор во понатамошниот дел од трудот, сепак тие може да бидат основа за оцена на вистинскиот обем на криминалот. Преку нив може да се објаснат одредени карактеристики на сторителите, како и одредени ситуациони фактори поврзани со извршување на кривичното дело (Jurp, 1989: 107).

Кога ќе се направи краток поглед на бројките на евидентираниот криминал од страна на полицијата во поголемиот број законодавства, податоците покажуваат дека:

а) според начинот на дознавање, најголем дел од евидентираниите дела се оние што се пријавуваат од страна на граѓаните (жртвата, сведокот, друг граѓанин) непосредно во полиција или на телефонските броеви за итни повици. Тоа значи дека

полицијата првенствено се потпира врз волјата на граѓаните да го пријават делото, што значи дека индексот на криминалот има генерално реактивна природа (Brown E. Stephen, Esbense Finn-AAge & Geis, 2013: 79);

б) според присуството на непосредна физичка жртва, делата без жртва (Victimless crimes) се потценети во евидентираниот криминал. Дел од причините се наоѓаат во фактот што нивното откривање, во многу случаи, зависи од проактивното дејствување на полицијата, како и од откривањето на кривичните дела од страна на самите правни лица (компаниии, фирми, трговски друштва) каде што се извршуваат делата од областа на корпоративниот криминал (Lomell M. Heidi, 2010: 126);

в) според профилот на сторителите, марксистички ориентираните криминолози сметаат дека во официјалните статистички евиденции се доминантно застапени делата сторени од работничката класа, додека, пак, делата сторени од страна на моќните економски и политички структури во државата се неспоредливо помалку на број. Тоа би значело дека „криминалитетот на белите јаки“, корпоративниот криминал или криминалот на злоупотреба на власта е помалку застапен;

г) според природата на криминалот, официјалните статистички податоци многу повеќе се однесуваат на класичните кривични дела (од областа на имотниот, насилничкиот и сексуалниот криминалитет). Поради тоа, кај граѓаните се јавува чувство на несигурност и страв од кражби, физички напади и разбојништва (Brown E. Stephen, Esbense Finn-AAge & Geis, 2013: 77).

Имајќи ги предвид наведените карактеристики на полициски евидентираниот криминал, се поставуваат прашањата: а) дали ваквите податоци даваат искривена слика за криминалот, односно дали процесот на полициско евидентирање има селективен пристап?; б) дали сите пријавени дела од граѓаните се евидентираат како кривични дела? ако не, зошто? што влијае едно пријавено дело да се евидентира како кривично дело и кој одлучува?; в) зошто делата без непосредна (физичка) жртва се помалку застапени во официјалните статистички евиденции?

2.1. Кое е значењето и за што служат податоците за полициски евидентираниот криминал

Раните идеи да се определи стапката на криминал може да се најдат во трудовите на „Моралната статистика“ (1833) на Гери (1802-1866), кој бил француски правник и статистичар и на Кетле (1796-1874), кој бил белгиски математичар и астроном, со цел да се обезбеди барометар за моралното здравје на општеството (Jupp 1989, 90). Нивните истражувања се сметаат за почеток на научен пристап кон изучувањето на криминалитетот со примена на статистички методи. Конкретно, тие се обидуваат да одговорат на три значајни прашања поврзани со обемот и состојбата на криминалот во една земја: (1) која е вистинската стапка, (2) каква е неговата дистрибуција во различни географски подрачја и (3) зошто по 1825 година се забележува зголемување на стапката на криминал во Франција? При нивните анализи користеле мапи на државата на кои ги прикажувале просторните дистрибуции на криминалот, а посебно распоредот на имотните и на насилничките дела во поедини области (Ignjatovic, 2009: 31). Притоа, врз основа на нивните истражувања тврделе дека криминалот не е резултат на индивидуален избор, односно плод на индивидуална патологија на сторителот, туку резултат како на нивната возраст и пол, така и на климата и на економските услови во државата (Lomell M. Heidi, 2010: 121).

И покрај низа недостатоци и ограничувања на статистичките евиденции за што може да се најдат повеќе критики во научната литература, тие го обликуваат нашето разбирање за криминалот, ја информираат јавноста за неговиот обем, зголемување или

намалување во текот на годината. Доколку статистичките податоци се погрешни, јавното разбирање за криминалот исто така ќе биде погрешно. Значи, ако се согласиме со тезата дека статистичките податоци се показател за состојбата со криминалот во една земја, од една страна, но и показател за ефикасноста на полицијата и соодветноста на организациската структура, од друга страна, тогаш не може а да не се согласиме дека тие имаат повеќекратни цели: прво, поврзани со политиката на контрола на криминалот и, второ, поврзани со политиката за подобрување на организациската структура на полицијата.

Генерално, целите и корисноста на полициските статистички евиденции за криминалот ќе ги поделиме во неколку групи. Тие се: показател за обемот, движењето и за одредени карактеристики на криминалот во една земја, основа за предвидување и планирање на политиките за контрола на криминалот, показател за ефикасноста на полицијата (овде треба да се истакне дека статистиката е само еден од многубројните показатели за ефикасноста и ефективноста на полицијата) и основа за остварување, како на организациските цели на полицијата, така и на пошироки политички цели и приоритети.

Основна цел и задача на статистичките податоци на криминалот е што тие служат за информирање на јавноста за состојбата и за временската и просторна дистрибуција на криминалот во една земја. Според местото на извршување на кривичните дела може да се согледа во кои делови од градот, регионот, односно државата има поголема стапка на случување кривични дела. Притоа, статистичките податоци, под претпоставка да се точни, објективни и доверливи, истовремено служат за стекнување доверба во полицијата и во нејзината ефикасност.

Статистичките податоци претставуваат основа за планирање и прогнозирање на приоритетните проблеми во работата на полицијата со цел превенција и контрола. На пример, преку определување на начинот на извршување, местото на живеење, полот, етничката припадност и други карактеристики на сторителот и на жртвата, може да се прават предвидувања и прогнози на полициската активност, да се воведат одредени модели на полициско работење насочено кон криминални жаришта, криминални групи, потенцијални жртви и објекти на напад (Jupp, 1989: 88). Исто така, статистичките податоци што покажуваат зголемување на одредени облици на криминал може да генерираат засилено полициско внимание и надзор кон тие облици. Или, ниската стапка на откривање одредени кривични дела може да развие и да воведат нови модели или пристапи на полициско работење.

Статистичките податоци се основа за оценка на работата, ефикасноста и капацитетите на полицијата да се справува со криминалот во една земја. Преку нив може да се оцени успешноста на полицијата да го намали стравот од криминал, односно да ја зголеми безбедноста на граѓаните (Игњатовиќ, 2008: 76). Сепак, одредени истражувачки резултати покажуваат дека ефикасноста на полицијата и стравот од криминалот немаат секогаш правопрпорционален однос.

Статистичките податоци, исто така, служат за остварување одредени организациски цели. На пример, во одредени околности, полицијата го прикажува криминалот во зголемувачки тренд што излегува од границите на нејзината контрола. Таквото прикажување може да се користи за барање дополнителни средства и извори за полицијата (Lomell M. Heidi, 2010: 140).

Освен за полициски, статистичките податоци се користат и за поддршка на одредени политички цели на доминантната структура на власт. Според радикалните криминолози, статистиката за криминалот служи на интересите на моќните, да ги заштитат своите цели и да ги контролираат, односно да ги дисциплинираат пошироките народни маси.

Имајќи го предвид наведеното, за да се разберат процесите на евидентирање и статистичко прикажување на криминалот, прво треба да се идентификуваат главните чинители во тој процес. Тие имаат важна улога за дизајнирање на политиките за контрола на криминалот и за поддршка на одредени политички цели. Во таа насока, вредноста на податоците на евидентираниот криминал сè повеќе била испитувана и, во однос на нивната корисност, тие биле опишани како „несоодветни за употреба“ (Магир, 2002: 242). Поточно, со развојот на критичката криминологија во 70-тите години почнува да се јавува и недоверба во официјалните статистички податоци за криминалот, бидејќи може да водат до потценување, но и до претерување за бројот на извршени кривични дела. Поради тоа, често се поставуваат прашањата: дали зголемувањето или намалувањето на официјалните статистички податоци е резултат на зголемен криминал или последица на специфична полициска активност? На пример, зголемениот малолетнички криминал може да нема поврзаност со зголемениот број криминални активности на младите. Тој може да биде израз на промени во малолетничкото кривично законодавство, како што се, на пример, воведување мерки на одвраќање од казненосправниот систем или на намалување, односно зголемување на возрасната граница на кривична одговорност. Исто така, стапките на криминал може да бидат израз на зголемено полициско внимание кон одредени категории граѓани поради барање на јавноста или за остварување на целите на медиумска или политичка кампања (Watts, Bessant, & Nil, 2008: 124). На таа основа, точно е мислењето дека одредени категории граѓани почесто се забележуваат, се гонат, се апсат и со тоа и се процесираат од страна на казненосправниот систем. Оттука, а имајќи предвид дека полициските статистички податоци за криминалот се производ на полициски практики за негово евидентирање, сè повеќе меѓу научните работници постои став дека не е можно да се постави објективна и точна слика за актуелната состојба со криминалот во едно општество. Неговото зголемување е нереално и, во одредени периоди, намерно произведено од страна на полицијата, владејачката структура или медиумите. Основната теза е дека промените во бројките на евидентираниот криминал не мора секогаш да ги рефлектираат и промените во извршувањето на кривичните дела (Магир, 2002: 249). Така, и Сулејманов во неговата „Криминологија“ (2003: 74), пишува за недостатоците на полициските статистички евиденции и нагласува дека може да се јават ненамерни (случајни) и намерни, односно фабрикувани (или фалсификувани) грешки. Затоа, се согласува дека кон статистичките податоци треба да пристапи со одредена резерва, бидејќи тие се само показател за (а) начинот на кој казненосправниот систем и граѓаните реагираат и за (б) обемот на криминалитетот што не може да се измери со целосна точност (Сулејманов, 2003: 90). Притоа, во литературата се наведува дека првиот обид за фалсификување на податоците од страна на полицијата е забележан во Њујорк во 1958 година, каде што месниот шеф на полицијата го зголемил бројот на извршените кривични дела со цел од Градскиот совет да издејствува одобрување за зголемување на бројот на позорниците (Сулејманов, 2003: 88).

Всушност, јавни признавања за можните „манипулации“ или „фалсификувања“ со бројките за полициски евидентираниот криминал се присутни и во официјални полициски извештаи што ги оценуваат валидноста и објективноста на прикажаните статистички бројки. Така, според службите надлежни за оценка на полициски евидентираниот криминал (*police recorded crime*) во Англија и во Велс, постојат показатели што укажуваат дека „ние имаме акумулација на суштински и кредибилни докази... дека... полициски евидентираниот криминал не ја претставува коректно

стапката на намалување на криминалот или составот на криминал“;² што укажува дека на официјалните бројки не може да им се верува.

Недовербата и сомнежот во објективноста на официјалните статистички податоци за криминалот се јавува заедно со разочарувањето на позитивизмот³ во рамките на криминологијата, што придонесе за појава на критичките криминолошки теории во 60-тите и 70-тите години од минатиот век.

3. ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАПИ ВО ОБЈАСНУВАЊЕТО НА ОФИЦИЈАЛНИТЕ СТАТИСТИКИ НА КРИМИНАЛОТ

3.1. Позитивистички пристап

Позитивистичкиот пристап ги гледа податоците за криминалот како објективни факти што ја отсликуваат реалната состојба на криминалот во една земја. Затоа, тој пристап се смета за реалистичен, кој верува во валидноста и релијабилноста на статистичките податоци (Jurp, 1989: 91). Според позитивистите, статистичките податоци се производ на секојдневна интеракција меѓу кривичните дела и полициските службеници, што значи дека вниманието го насочуваат врз начинот на кој полициските службеници ги дефинираат дејствата на одредени сторители како девијантни, односно како кривични дела. Тие не го ставаат под знак прашање процесот на собирање на податоците, иако веруваат дека постои и темна бројка на криминалот што може да се открие со помош на алтернативни техники за собирање податоци, како што се виктимолошките истражувања и истражувањата за самопријавување (Jurp, 1989: 101).

Притоа, основните постулати при мерење на криминалот се:

- (1) *Мерење/квантификација*. При истражување и анализа на криминалот се применуваат доминантно квантитативни методи.
- (2) *Објективност/неутралност*. Според позитивистите, постои објективна вистина што може да се открие и да се осознае со примена на научни методи. Кривичните дела ги разбираат и ги истражуваат, така како што се правно дефинирани, без да се доведува во прашање таквата дефиниција, односно законска квалификација.

Исто така, за позитивистите, полицијата и другите државни агенции постојат и функционираат за да се справуваат со криминалот, што значи дека не треба да се става сомнеж во нивното функционирање, објективност и професионалност. Меѓутоа, позитивистичкиот пристап е подложен на критики бидејќи недоволно внимание посветува на начинот на кој официјалните статистички податоци се социјално конструирани. Според одредени критичари, тие податоци не се производ на процес на неутрално собирање факти, туку резултат на активности што служат на организациските цели и потреби на тие што ги собираат. Оттука, тие повеќе кажуваат за организацијата, отколку за вистинскиот степен на криминалот. Статистичките податоци претставуваат знаци за тоа како функционираат полицијата и другите служби што се дел од процесот

---

² Наш превод (анг. “We have seen an accumulation of substantial and credible evidence... that... the police recorded crime data does not correctly represent the rate of decrease in crime or the composition of crime”) во прилогот „MPs say crime figures cannot be trusted“, <https://www.telegraph.co.uk/news/uknews/crime/10752451/MPs-say-crime-figures-cannot-be-trusted.html>

³ Позитивизам е правец во општествените науки според кој појавите врз кои влијаат внатрешните или надворешните фактори може точно и прецизно да се објаснат и да се измерат со помош на научни методи. Позитивизмот во криминолошката наука почнува да се развива со првите биолошки истражувања во рамките на антрополошката школа за роден злосторник, потоа како дел од психолошките тестирања, а исто така се препознава и во истражувањата на картографската школа на Гери и Кетел во Франција, кои со примена на статистички методи за просторната дистрибуција на криминалот се обидуваат да откријат кои фактори влијаат врз таа дистрибуција во поедини делови од земјата.

на нивно создавање. Ваквиот институционален, наспроти позитивистички пристап бил поддржан од Ботомс и Колеман (1981), кои ја нагласуваат важноста на полициските практики во обликувањето на официјалната статистика (Магир, 2002: 246).

3.2. Институционалистички пристап

Според институционалистичкиот пристап, официјалните статистички податоци не претставуваат претпоставка или показател за вистинското ниво на криминалот во една земја, туку се производи на активностите на казненосудниот систем. Во таа смисла, статистичките податоци претставуваат израз на индивидуални и институционални политики и практики на полициските служби, наместо показатели за одредени форми на однесување (Kitsuse & Cicourel, 1963, наведено во Jupp, 1989: 93). Тие многу повеќе може да кажат за организацијата што ги произведува, отколку за појавите што ги опишуваат. Поради тоа, одредени истражувачи заклучуваат дека нема потреба да се анализираат бројките на криминалот, сами по себе, со цел да се согледаат обемот, движењето или другите негови карактеристики. Тие може да се анализираат, но само за да се разбере процесот на нивното производство. Според ваквиот институционалистички пристап, статистичките податоци за криминалот, наместо извор на податоци за кривичните дела што се предмет на анализа, стануваат самите по себе предмет за истражување (Lomell M. Heidi, 2010: 122). Оттука, бројките може да се анализираат, но само во корелација со политиките и практиките за нивно продуцирање од страна на казненосудниот систем. Или, со други зборови, институционалистичкиот пристап посветува внимание на начинот на кој статистичките податоци се општествено конструирани и поради тоа, тие не ја рефлектираат реалноста на криминалот, туку, на некој начин, го создаваат.

Во тој контекст, статистиките се плод на социјална конструкција од страна на институциите и затоа ваквиот пристап посебно се именува како социјален конструктивизам (Jupp, 1989: 108). Според неговото мислење, мерењето на криминалот е процес на одлучување и, поради тоа, бројките се производ на интеракција на повеќе луѓе што се вклучени во тој процес на одлучување да се евидентира едно пријавено дело како кривично дело. Бидејќи луѓето одлучуваат што е кривично дело и како такво одлучуваат да го евидентираат, криминалот не може да се мери и да се брои со точност.

3.3. Радикален пристап

Радикалниот пристап во објаснување на криминалот има критички став кон позитивистичкиот пристап. Според радикалните криминолози, официјалните статистички податоци се рефлексija или производи на структурни и класни конфликти во општеството (Jupp, 1989: 97-98), кои покажуваат дека сторителите од работничката и посиромашна класа доминираат во статистичките евиденции, додека, пак, претставниците на моќните структури како сторители се маргинализирани (на начин што или нивните дејства не се криминализирани или потешко се открива и се процесира нивниот криминал). За нив е важен процесот на криминализација во кој одредени сторители почесто се *фаќаат* во мрежата на полициска контрола. Исто така, според критичките криминолози, криминалот на моќните се игнорира, девијантноста на средната класа се толерира, а традиционалната позитивистичка криминологија најмногу се фокусира на уличниот криминал. Во тој контекст, позитивистите во голем дел ја наметнаа тезата дека криминалот е доминантно млад, машки и активност на работничката класа. Поради тоа, казненосудниот систем (вклучително и полицијата) се гледа како строг и неправеден, особено спрема сиромашните и членовите на

малцинските и маргинализираните групи. Таквата селективност, всушност, создава слика за сторителите како сиромашни лица или како дел од младата урбана сиромаштија (Vito F. Gennaro, Maahs R. Jeffrey & Holmes M. Ronald, 2006: 223). Значи, радикалниот пристап ги третира податоците за криминалот како производи на поширок структурен процес во политичката и економската структура на општеството. Оттука, статистичките бројки не се негова рефлексija, туку самите по себе се феномен, преку кои може да се објасни начинот на кој општеството реагира и гледа на криминалот (Lomell M. Heidi, 2010: 123).

3.4. Лев реализам

Левиот реализам, како правец во рамките на критичката криминологија, се јавува поради забелешките и критиките на повеќе постулати и тези врз кои се базира дел од критичката криминологија (именувана како лев идеализам). Прво, таа се критикува за парцијално објаснување на криминалот, односно за ставање преголем акцент на криминалот на моќните и на злоупотреба на власта, а за запоставување на другите облици на криминал, посебно на уличниот и на криминалот извршен од и меѓу граѓаните од пониските општествени слоеви (Young, 2002: 46). Оттука, левиот идеализам се критикува дека не успеа да ги препознае вистинските штетни последици предизвикани од конвенционалниот криминал (уличен, имотен, насилнички, сексуален) и поради тоа не го разгледува тој облик на криминал со сериозно внимание. Левите реалисти аргументираат дека уличниот криминал е вистински, а не измислен и создаден преку медиумите и, поради тоа, политиките за контрола на криминалот треба да го адресираат не само криминалот на богатите и на моќните, туку и тој извршен од и против граѓаните од пониските општествени слоеви во општеството.

Централен постулат на левиот реализам е да се рефлектира реалноста на криминалот и да се изгради точна (реална) слика на криминалните проблеми со кои се соочуваат граѓаните, посебно во сиромашните работнички соседства. Но, според него, постојат различни перцепции за криминалот: од страна на сторителот, од страна на жртвата, од страна на неформалниот и од страна на формалниот систем. Тие се четирите елементи што го сочинуваат т.н. квадрат на криминалот. Значи, левиот реализам се фокусира истовремено на: (1) заедницата (односно граѓаните), (2) државата (односно формалниот казненосправен систем), (3) жртвата и (4) сторителот. Според нив, стапките на криминал се генерирани од меѓувлијанието на тие четири фактори (DeKeseredy S. Walter, 2011: 41).

Имајќи ги предвид наведените пристапи во гледање на статистичките податоци за криминалот, се отвораат низа прашања значајни за истражување и за анализа: Кој ги создава статистиките за бројот на извршени кривични дела? Каков е процесот на создавање на тие бројки? Како едно дејство добива вредност на бројка? Кој го открива, оценува и му дава вредност на кривичното дело?

4. ЗАКЛУЧОК

Полициските статистики за криминалот се значајни бидејќи тие се показател за состојбата со вкупниот криминал во една земја и служат за следење на неговата динамика, за бележење и за претставување на неговите феноменолошки карактеристики, како и за прогнозирање и за откривање на криминалот. Тие, исто така, се показател за улогата на полицијата во откривање, расветлување и спречување на криминалот, како и одредени облици на криминал, на одредени места и сторители, а имаат големо значење во планирањето и програмирањето на превентивните активности. Статистиките на

криминалот претставуваат и основа за аналитичко-истражувачка работа, не само на полицијата, туку и на академската заедница и на други истражувачи што се занимаваат со анализа на криминалот. Но, тие може да помогнат во остварувањето на наведените цели под претпоставка дека се *точни, доверливи и израз на вистински пријавениот и евидентиран криминал* од страна на полицијата, но и на одлуките на другите полициски служби при евидентирањето и прикажувањето.

Имајќи го предвид тоа, темите за вредноста, објективноста и корисноста на статистичките податоци не останаа надвор од теоретските перспективи и истражувања на различните теоретски правци во криминологијата (Игњатовиќ, 2008: 76). Притоа, може да се сретнат различни ставови во поглед на значењето на примената на статистичките податоци. Определени автори ја возвишуваат и ја апсолутизираат, а други сметаат дека таа нема значење во изучувањето на криминалитетот. Меѓутоа, постои, како што наведува и Сулејманов, трето стојалиште на кое му се приклонуваат најголемиот број автори. Според тоа сфаќање, статистичките податоци може и треба да се користат во криминолошките истражувања, меѓутоа со нужна претпазливост во врска со нејзината ограниченост и грешките што може да се појават при користењето на нејзините методи (Сулејманов, 2003: 88). Во поглед на конкретните криминолошки правци, позитивистите, конструктивистите, радикалните криминолози, како и левите реалисти се издвојуваат во објаснувањата за значењето на статистичките евиденции на криминалот.

5. КОРИСТЕНА БИБЛИОГРАФИЈА

- Brown E. Stephen, Esbense Finn-AAge & Geis, G. (2013) *Criminology explaining Crime and Its Context* (eight edition), Elsevier, DeKeseredy S.
- DeKeseredy S. Walter (2011). *Contemporary Critical Criminology*, Routledge.
- Ignjatovic, Dj (2008). *Kriminologija*, Pravni Fakultet Universiteta u Beogradu.
- Ignjatovic, G. (2012). *Kriminologija*, Pravni fakultet, Univerziteta u Beograd.
- Jupp, V. (1989). *Methods of Criminological Research*, Routledge.
- Lomell Mork Heidi (2010) The politics of Numbers Crime Statistics as a Source of Knowledge and a Toll of Governance in (Shoham, G. Shlomo, Knepper, P. & Kett, M., eds.) *International Handbook of Criminology*, CRS Press, 117- 152.
- Vito F. Gennaro, Maahs R. Jeffrey & Holmes M. Ronald (2006). *Criminology Theory, Research and Policy*, second edition, Jones and Bartlett Publishers.
- Watts, R., Bessant, J. & Hil, R. (2008). *International Criminology A Critical introduction*, Routledge.
- Young, J. (2002). „Ten points of Realism,, in *Criminology a reader* (eds. Jewkes, Y & Letherby, G.), SAGE Publications, 42-55.
- Магир, М. (2002). Податоци и статистика за криминалот во Мегваер, М. Морган, Р. и Рајнер, Р. (едс.) *Оксфордски прирачник за криминологија* (преведено, 2010, Напрпес, Скопје).
- Сулејманов, З. (2003). *Криминологија*, Институт за социолошко и политичкоправни истражувања, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје.

Prof. Dr. Vesna Stefanovska⁴

**POLICE CRIME STATISTICS:
THEORETICAL APPROACHES IN REGARDS TO THEIR REFLECTION OF THE
REAL CRIME**

1.02 Review Article
UDK 343.143:343.139(497.7)
343.143:[343.132:347.963(497.7)]

Summary

Police crime statistics are important because they are an indicator of the state of the overall crime in one country and serve to monitor its dynamics, to record and present its phenomenological characteristics, and to predict and detect crime. They are also an indicator of the role of the police in detecting, clarifying and preventing crime, and they have a great importance in the planning and programming of preventive activities. But they can help to achieve the stated goals, under assumption that they are accurate, confidential and an expression of the actual reported and recorded crime by the police. Bearing in mind that, the value, objectivity and usefulness of statistical data are issues that did not remain outside theoretical perspectives and studies within various theoretical trends in criminology. Certain authors elevate and absolute crime statistics, and others think that they have no meaning in understanding of crime. However, there is a third point of view, according to which statistics may and should be used in criminological research, however, with caution regarding their limitations and mistakes that may arise. In terms of specific criminological views, positivists, constructivists, radical criminologists, and leftist realists stand out in explanations of the significance of statistical evidence of crime that will be elaborated in this paper.

Key words: police statistics, crime, positivism, constructivism, left realism.

---

⁴ Associate Professor, Faculty of Defense – Skopje.